

УДК 336.77:338.43

Карпова І.В. , к.е.н., доцент
Харківській інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ

ПРОБЛЕМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються особливості структури економіки України, визначаються основні напрямки її реструктуризації.

Ключові слова: структура економіки, реструктуризація економіки, конкурентоспроможність, економічна свобода.

Карпова І.

PROBLEMS OF RESTRUCTURING ECONOMY OF UKRAINE

In this article had been shown features of economic of Ukraine, determined main directions of restruction.

Keywords: economic structure, restruction of economic, competitiunees, economic freedom.

Карпова И.В.

ПРОБЛЕМЫ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются особенности структуры экономики Украины, определяются основные направления ее реструктуризации.

Ключевые слова: структура экономики, реструктуризация, конкурентоспособность, экономическая свобода.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні виклики глобалізованого розвитку ставлять перед країнами питання підвищення ефективності національних економік. Дані виклики пов'язані із зростанням планетарних проблем; формуванням нової політико-економічної моделі світу; зміною природи міжнародної конкуренції; збільшенням питомої ваги тіньової економіки на глобальному рівні; загостренням конфлікту між потребами держав з розвинутими інноваційними системами і потребами решти країн світу; збільшенням розриву між рівнями економічного розвитку країн. Процеси глобалізації у світовому господарстві актуалізують проблему забезпечення сталого розвитку економіки України та її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення

проблеми. Проблемам структури національної економіки присвячені праці вітчизняних та закордонних учених, серед яких: Г. Багратян, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Міщенко, А. Чухно та багато інших. Але значна частка проблем ще не розв'язана, відсутній системний підхід, тому є актуальним комплексний аналіз особливостей структури економіки та пошук шляхів її удосконалення.

Цілі статті. Метою дослідження є визначення особливостей структури економіки України та обґрунтування основних напрямків її реструктуризації.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Структура економіки країни – це співвідношення, які відображають взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами економіки, її секторами, галузями, тобто відображає зв'язки та залежності, що виникають під впливом суспільного поділу праці, рівня розвитку продуктивних сил і системи виробничих відносин.

Характеризуючи сучасний стан економіки України, слід зазначити, що серед багатьох факторів формування негативних тенденцій її розвитку дуже вагому, якщо не головну роль відіграють структурні диспропорції. Структура валової доданої вартості в Україні не відповідає сучасним вимогам та не забезпечує створення постіндустріального суспільства, в якому матеріальне виробництво перестає бути вирішальним фактором розвитку суспільства. Постіндустріальне суспільство базується на виробництві послуг та інформації. Нині в розвинених країнах у цій сфері виробляється 70–80% ВВП, зосереджено понад 2/3 капіталовкладень та основного капіталу. В Україні основою національної економіки залишається матеріальне виробництво (табл. 1).

Таблиця 1

Структура валової доданої вартості в Україні, %*

Галузі	2010 р.	2011 р.
Промисловість	26,4	26,4
Сільське господарство	15,6	17,6
Торгівля	14,5	15,2
Транспорт	11,7	11,4
Будівництво	2,8	3,5
Інші	29,0	25,9
Всього	100	100

* Складено за даними джерел: [1; 2]

Основою національної економіки України є промислове виробництво. Однак в його структурі переважають сировинні галузі та первинна переробка сировини (табл. 2). Післякризове оновлення економіки відбулося, перш за все, у видобувній та металургійній промисловості, що свідчить про збереження неефективної структури економіки України. Важливою диспропорцією економіки України є занепад легкої промисловості, питома вага якої у структурі реалізованої промислової продукції у 2010 р. зменшилася у порівнянні з 2009 р. і склала 0,8%. Тому значна частка внутрішнього споживчого попиту задовольняється за рахунок імпортованих товарів, на закупівлю яких витрачаються валютні кошти, отримані від експорту продукції гірничо-металургійного комплексу. Тим самим країна втрачає фінансові ресурси, які могли бути спрямовані на закупівлю інноваційних продуктів та модернізацію національної економіки.

Таблиця 2

Структура реалізованої промислової продукції*

Галузі	2009 р.	2010 р.
Промисловість	100	100
Добувна	8,4	12,4
Переробна, з неї	69,2	76,3
машинобудування	10,6	12,0
металургійна	17,5	23,0
хімічна та нафтохімічна	6,0	6,8
харчова	19,8	17,7
легка	0,9	0,8
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	22,4	11,3

* Складено за даними джерел: [2; 3]

Тому нагальною проблемою для України є диверсифікація промислового виробництва. Саме економічна криза дає можливість здійснити реструктуризацію національної економіки та створити умови для забезпеченні нової якості економічного зростання за рахунок інтенсивних чинників і, перш за все, реалізації інноваційної моделі розвитку. Реформування промислового комплексу України передбачає розробку та впровадження державної промислової політики. Державна промислова політика – це система заходів з відповідним механізмом реалізації, спрямованих на розв’язання стратегічних і тактичних цілей розвитку промислового виробництва.

Метою цієї політики є підвищення конкурентоспроможності національної економіки, створення сучасного і здатного до інноваційного розвитку промислового комплексу, інтегрованого у світову економіку. Особливості економічного становища України потребують проведення активної структурної політики, яка стимулює переміщення капіталу у пріоритетні галузі та сектору економіки та забезпечує стимулювання розвитку галузей, які прискорюють запровадження досягнень НТП у виробництво. Реалізація цієї політики має створити позитивний структурний ефект, при якому структурні зміни забезпечують високі темпи розвитку національної економіки.

Неефективною також залишається товарної структури зовнішньої торгівлі, у якій переважають сировинні галузі та первинна переробка сировини, що відображає недосконалу структуру економіки. В структурі експорту у 2011 р. недорогоцінні метали та вироби з них склали 32,6%, мінеральна продукція – 15,1%, продукція машинобудування – 9,8%, продукція хімічної промисловості – 7,8% (табл. 3).

Таблиця 3

Товарна структура експорту, %*

	2010 р.	2011 р.
Мінеральні продукти	13,3	15,1
Продукція хімічної промисловості	6,7	7,8
Недорогоцінні метали та вироби з них	34,2	32,6
Продукція машинобудування	11,0	9,8
Продукція АПК та харчової промисловості	18,7	18,4
Продукція легкої промисловості	2,0	1,8
Деревина, паперова маса та вироби з неї	3,5	3,2
Інші	10,6	11,3

* Складено за даними джерел: [1; 2]

Отже, подолання монокультурної експортної орієнтації виробництва, що базується на чорній металургії, – це, безумовно, не поточне, а стратегічне завдання. Без його вирішення національна економіка залишиться надзвичайно вразливою для зовнішніх несприятливих чинників.

Посиленню конкурентоспроможності економіки України може сприяти розвиток аграрного сектору. Організація з питань продовольства та сільського господарства ООН зафіксувала, що за останнє десятиліття ціни у світі на продовольчі продукти зросли майже вдвічі. Серед причин – зокрема, збільшення населення планети, зростання споживання у

найбільш населених країнах світу та зменшення площ, придатних для обробітку сільськогосподарських культур [4]. Світова продовольча криза створює умові для розвитку аграрного виробництва в Україні і дає можливість реалізувати такі конкурентні переваги країни, як значні запаси чорнозему, вигідно розташовані сільськогосподарські угіддя, сприятливі природнокліматичні умові. У 2009 р. тільки аграрне виробництво показало незначне зростання на тлі скорочення обсягів виробництва у всіх галузях української економіки. За 2011 р. у аграрному секторі економіки виробництво валової продукції збільшилося порівняно із 2010 роком на 17,5%; в рослинництві зростання становило 28% – до 75,2 млрд грн, у тваринництві – 2,4% до 42,9 млрд грн Також в Україні був зібраний великий врожай зернових культур – майже 57 млн тонн, що на 17,4 млн тонн більше, ніж в 2010 р. [5]. Зростання вітчизняного виробництва дозволило скоротити імпорт іноземних продуктів – фруктів на 52%, м'яса та субпродуктів домашньої птиці – на 65%, риби мороженої – на 18%. Що ж до експорту, то Україна посідає 2 місце в світі серед країн-експортерів зерна, кукурудзи та ячменю [6].

Тому державі слід приділяти особливу увагу розвитку сільського господарства та реалізовувати заходи щодо його стимулювання та підтримки. Для закріплення позитивних результатів у процесі реформування аграрного сектору економіки України необхідно створити сприятливі інвестиційні умови, що передбачають: збільшення обсягів довгострокового кредитування сільськогосподарських виробників, пільгову процентну політику щодо цих позичальників, розвиток іпотечного кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення, збільшення обсягів коштів для розвитку фінансового лізингу, диверсифікацію джерел фінансування, збільшення обсягів бюджетної підтримки аграрного сектору економіки. За цих умов сільськогосподарське виробництво має перетворитися на потужну галузь національної економіки, забезпечити продовольчу безпеку країни та посилити експортний потенціал України.

Суттєвою причиною структурних диспропорцій в Україні є незавершеність процесів ринкових перетворень. Трансформація відносин власності та створення законодавчої бази функціонування конкурентного середовища забезпечили інституційні умови для розвитку економічної свободи та демократії. Однак ступінь розвитку цих системоутворюючих складових ринкової економіки не відповідає сучасним вимогам. За світовими рейтингами конкурентоспроможності та ступенем забезпечення економічної свободи Україна посідає одне із останніх місць у світі. Станом на 2011 рік за даними «2011 Index of Economic Freedom» («Індекси

економічної свободи») Україна знаходиться на 164 місці серед 179 країн з індексом 45,8 (порівняно з 2010 роком цей показник знизився на 0,6). Упродовж останніх років в Україні погіршувалися показники економічної свободи, загальні позиції за 2005–2011 р.р. зменшились на 10 балів, надскладна ситуація із свободою від бюрократичного апарату (мінус 45,7 балів), фінансовою свободою (мінус 20 балів), свободою ведення бізнесу (мінус 7,9 балів). Дуже слабкі позиції України за рейтингами інвестиційної свободи (20 балів із 100 можливих), захистом прав власності (30 балів із 100) та свободи від корупції (22 бали із 100) (табл. 4).

Таблиця 4

Рейтинг з економічної свободи в Україні (бали)*

Показник	2005 р.	2011 р.
Свобода ведення бізнесу	55,0	47,1
Торговельна свобода	76,2	85,2
Фіскальна свобода	83,0	77,3
Свобода від бюрократичного апарату	78,6	32,9
Монетарна свобода	76,2	63,2
Інвестиційна свобода	30,0	20,0
Фінансова свобода	50,0	30,0
Захист прав власності	30,0	30,0
Свобода від корупції	23,0	22,0
Трудова свобода	55,8	50,0
Загальний рахунок	55,8	45,8

* Складено за даними джерела: [7]

У порівнянні з іншими країнами, які просуваються до економіки, більш зорієнтованими на ринок, Україна відстає в лібералізації цін та ефективності свого підприємницького середовища. Основною причиною цього є корупція в Україні. Наслідки корупції для розвитку України є суворими: непривабливі умови для інвесторів та відтік інвестицій; несприятливі умови для розвитку малого бізнесу; збільшення вартості товарів і послуг; вироблення товарів, які не відповідають встановленим стандартам. Щодо несприятливих умов для розвитку бізнесу, то треба зазначити: для того, щоб розпочати підприємницьку діяльність, потрібно 27 днів, що майже вдвічі більше, ніж у країнах із більшим рівнем свободи, а також для того, щоб отримати дозвіл на будівництво, в Україні потрібно 476 днів і 1500 дол. США. У державах із найвищим рівнем свободи – відповідно 157 днів і 56 дол. США [7]. Всі інші показники в Україні – також на порядки гірші, ніж у тих країнах, які мають високий рівень економічної свободи.

Висновки. Таким чином, підвищення конкурентоспроможності економіки України базується на її реструктуризації, яка передбачає реалізацію таких основних завдань:

- стимулювання зрушень з метою створення нової інноваційної моделі економіки, яка б відповідала вимогам науково-технічного прогресу;

- створення дієвого механізму стимулювання розвитку аграрного сектору економіки;

- забезпечення диверсифікації зовнішньоторговельного сектору економіки та розвиток виробництва товарів, конкурентоспроможних на світовому ринку;

- проведення необхідних інституційних перетворень для розвитку системоутворюючих складових ринкової економіки.

1. Соціально-економічний розвиток України за 2010 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

2. Соціально-економічний розвиток України за 2011 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

3. Соціально-економічний розвиток України за 2009 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

4. Україна може виграти від світової продовольчої кризи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/article/2295985.html

5. Економічне становище України за 2011 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

6. За два останні роки аграрний сектор України став лідером галузей економіки» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agronews.in.ua/node/4734>

7. Index of economic freedom 2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://herstage.org/Index/Ranking.aspx>.

8. Американська дослідницька група. Transparency International // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.transparency.org